

POLITIEKE DENKBEELDEN VAN DE JEUGDIGE
MR J.M.L.TH. CALS 1914-1950

I. 1914-1933: *Jeugd in Roermond*

Cals werd enkele dagen na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog op 18 juli 1914 te Roermond geboren. Hij maakte deel uit van een tweeling.

De familie Cals was wel van Limburgse, maar niet van Roermondse oorsprong.¹ Vader Cals was aanvankelijk hoofd der school in het Zuidlimburgse Voerendaal. Het gezin verhuisde naar Roermond bij zijn benoeming tot hoofd van het Klein-College. Twee zoontjes waren al jong gestorven, zodoende bestond het gezin Cals sedert de geboorte van de tweeling Jo en Fiet uit vader, moeder, zoon Jo en zeven dochters. Vader Cals was streng van aard, zowel voor zichzelf als voor anderen.² Nog voordat Jo naar de lagere school – het Klein-College in Roermond – ging, werd zijn vader benoemd tot inspecteur van het lager onderwijs.

In september 1926 ging Jo Cals, twaalf jaar oud, naar de eerste klas van het gymnasium van het Bisschoppelijk College in Roermond. Het College, toen nog gelegen aan het Munsterplein in het hartje van de stad vlak onder het toezien oog van de bisschop, zou de komende zeven jaren een belangrijke stempel drukken op de vorming van Jo Cals.³

Het onderwijs, ook op het College, was gebaseerd op een strenge werk- en gedragsdiscipline.⁴ De strenge werkdiscipline kwam onder meer tot uitdrukking in de dagindeling. De studiedag begon met een Heilige Mis in de schoolkapel om zeven uur. De kerkdienst werd gevolgd door studie, lessen en weer studie. Zelfs de dagindeling op zondag werd grotendeels door de school beheerst: om half acht naar de kapel, dan ontbijt thuis, om tien uur een Hoogmis gevolgd door studie en bijbelles en om vijf uur nog een Lof.⁵ Toch was de sfeer op school minder streng dan zij op het eerste gezicht lijkt. Veel werd goed gemaakt door de inzet en toewijding van de leraren, hun

¹ Knipselkrant, Gemeentearchief (GA) Roermond, nr. 261: Jacob Cals, geboren 22 januari 1873 te Meerßen en Maria Smeets, geboren 9 september 1874 te Valkenburg.

² Gesprek met O. Cals, een zus van Jo Cals, 29 september 1984.

³ Archief Bisschoppelijk College (BC) Roermond: Cals was ingeschreven als leerling van 9 september 1926 tot en met 17 juni 1933. Dit in tegenstelling tot wat het Biografisch Woordenboek vermeldt op p. 106.

⁴ C.E. Schelfhout, Mr J.M.L.Th. Cals in memoriam, in: *Uitleg*, 19 januari 1972, nr. 270, p. 6. Schelfhout was een dispuutsgenoot en zeer goede vriend van Jo Cals.

⁵ P. van Boven, Zowat 50 jaar geleden, in: *Herdenken en vooruitzien. Gedenkboek bij het 125-jarig bestaan van het Bisschoppelijk College Roermond, 1851-1976*, z.pl. z.j., p. 30.

breed cultuurbegrip, de actieve beoefening van de liturgie, rhetorica, muziek en toneel.⁶

Het College had veel priesterleraren, die door de leerlingen professor werden genoemd. In de tijd van Jo Cals was met name de priesterleraar Drs A. Versoondert, de conrector van het gymnasium en leraar klassieke talen, zeer geliefd.⁷ Hij was niet alleen een goede docent, maar werd vooral door de leerlingen geacht, omdat hij zo'n oprechte belangstelling voor hen had, in het bijzonder voor hen, die priester wilden worden. Versoondert zal ongetwijfeld hebben bijgedragen aan de voorliefde van Jo Cals voor de klassieke talen en van invloed zijn geweest op zijn voornemen om priester te worden. Naast de veelvuldige kerkgang was er op het College voor degenen, die zich wilden voorbereiden op het priesterschap, eens in de twee weken een priestercongregatie.⁸ Het voorgaande illustreert, dat het katholicisme een zeer belangrijke plaats innam op de middelbare school.

Vanaf zijn zestiende jaar ging ook de verkennerij een rol van betekenis spelen in het leven van Jo Cals. De in 1930 opgerichte Vereniging van Katholieke Verkenners was een van de vele jeugdbewegingen, die vooral eind jaren twintig, begin jaren dertig in Nederland sterk in aantal en omvang toenamen. Voor de verschillende verschijningsvormen van de jeugdbeweging had iedere zuil haar eigen organisaties.

De katholieke verkennerij was gebaseerd op de ideeën van Baden Powell (1957-1941), die echter wel op het katholicisme waren toegespitst. Belangrijke elementen van de militair getinte verkennerij en padvinderij zijn: het spelelement, het buitenleven en de autonome patrouilles.⁹ De katholieken legden daarbij nog extra de nadruk op dienstbaarheid ten opzichte van elkaar en anderen.

Jo Cals werd naar aanleiding van een lezing van Mr R.G.A.Höppener (1903-1982), later Staatssecretaris van OKW en burgemeester van Roermond, op het College met als doel ook in Roermond een afdeling van de Katholieke Verkenners op te richten, zo enthousiast, dat hij meteen op hem afstapte om om meer informatie te vragen. Spoedig daarna werd in Roermond de Franciscusstam opgericht, vooral bedoeld voor de leerlingen van het College. Jo Cals werd patrouilleleider van de Zwaluwen.¹⁰

⁶ Schelfhout, Mr J.M.L.Th. Cals in memoriam, Uitleg, p. 6.

⁷ Van Boven, Zowat 50 jaar geleden, Herdenken en vooruitzien, p. 28. Bevestigd door O. Cals, 29 september 1984.

⁸ Ibidem, p. 29.

⁹ De archieven van het Katholiek Documentatie Centrum (KDC), band 2, p. 162.

¹⁰ Gesprek met T. Höppener-Raymakers, de echtgenote van Mr R. Höppener, Roermond, 15 september 1984.

De verkennerij bood Jo Cals ook de gelegenheid zijn organisatietalent tot ontwikkeling te brengen.¹¹ In 1933 speelde hij een belangrijke rol in het Nederlandse contingent op de Jamborée in Boedapest¹² en in 1936 was hij algemeen assistent bij de revue, die de Franciscusstam opvoerde in de aula van het Bisschoppelijk College.¹³

II. 1933-1940: *De ontdekking van het personalistisch-socialisme*

Na zijn eindexamen ging Jo Cals in september 1933 naar het klein-seminarie te Rolduc met de bedoeling priester te worden. Op dit besluit waren van invloed de tijdgeest, die tot uitdrukking kwam in het doordringende katholieke karakter van de bisschopsstad Roermond en in het gezag en aanzien dat de geestelijkheid toen genoot, alsook zijn persoonlijke belangstelling voor de wijsbegeerte, maar vooral de 'nobilitas animi' om alles voor allen te willen zijn. Dit kwam voort uit een religiositeit, die zijn hele wezen doordrong.¹⁴

In die tijd was de priesteropleiding van het bisdom Roermond gesplitst. Om te beginnen studeerden de priesterstudenten twee jaar op het Philosophicum te Rolduc. Daarna gingen zij voor de laatste vier jaar naar het groot-seminarie in Roermond. Op het internaat van Rolduc, waaraan ook nog een middelbare school was verbonden, vormden de 'Heeren Filosofen', zoals de priesterstudenten wel werd genoemd, een aparte stand met hun eigen professoren en onderwijs.¹⁵

Zoals de naam Philosophicum al aangeeft, was het onderwijs gedurende deze eerste twee jaar van de priesteropleiding in hoofdzaak gericht op filosofie. Het uitgangspunt van het katholieke wijsgerige denksysteem was, sinds de pauselijke encycliek 'Aeterni Patris' van 1879, het Thomisme.¹⁶ Op Rolduc werd als handboek voor de logica 'Distinguer pour unir' van de Franse neo-Thomist Jacques Maritain gebruikt. Niet alleen dit boek van Maritain is van grote invloed geweest op de geestelijke ontwikkeling van Jo Cals, ook diens politieke filosofie, uiteengezet in 'Humanisme intégral', heeft later een aanwijsbare invloed gehad op de ontwikkeling van zijn

¹¹ Gesprek met O. Cals, 29 september 1984.

¹² Artikel uit Elseviers Magazine, 19 november 1960, Knipselkrant, GA Roermond.

¹³ Archiefdoos 20, Jeugdwerk, KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. Het archief bevat een volledige uitwerking van deze revue in het handschrift van Cals. Het is echter niet met zekerheid te zeggen of hij de revue heeft geschreven. De titel was: 'een nacht en een dag'. Het motto: 'In het heden ligt het verleden, in het nu wat worden zal'.

¹⁴ Schelfhout, Mr J.M.L.Th. Cals in memoriam, Uitleg, p. 6.

¹⁵ C. Reul, *Het vierde Rolduc, 1946-1971*, Kerkrade 1983, p. 163-166.

¹⁶ *Ibidem*, p. 175.

politieke denken.¹⁷

Het leven op Rolduc bestond niet alleen uit studie en meditatie. Er was ook tijd voor culturele activiteiten, veelal met een godsdienstige ondergrond. Uit het jaarboek van Rolduc van 1935 blijkt, dat Jo Cals in zijn tweede jaar op Rolduc heeft deelgenomen aan een aantal van deze activiteiten. Hij deed mee aan twee toneelstukken. Bovendien was hij enige tijd secretaris van de academie van St. Augustinus. Het doel van de academie was, dat de 'Heeren Filozofen' een groep mensen leerden toespreken. De voorzitter van de academie meldde echter in zijn jaarverslag: 'Tot onzen spijt moeten wij in de loop van het jaar onzen ijverigen secretaris missen'.¹⁸

Nog voordat het tweede jaar ten einde was, besloot Jo Cals met zijn priesteropleiding te stoppen.¹⁹ Waarschijnlijk is hem toen duidelijk geworden, dat zijn karakter moeilijk in overeenstemming zou zijn te brengen met de eisen, die het priesterschap er aan zou stellen. Toch heeft Rolduc ondanks de korte tijd, dat Jo Cals er heeft gezeten, een blijvend stempel gezet op zijn geestelijke vorming. Door de logica-lessen leerde hij zijn gedachten goed ordenen, hetgeen hem in zijn latere leven veel voordeel heeft gebracht. Genoemd werd reeds de Franse neo-Thomist Maritain, wiens politieke filosofie later van grote invloed is geweest op zijn politieke denken en handelen.

De opvoeding en de vorming van Jo Cals gedurende de eerste eenentwintig jaar van zijn leven vinden volledig plaats binnen het gesloten circuit van de katholieke zuil, die zo bepalend is geweest voor zijn geestelijke en politieke ontwikkeling.

In het studiejaar 1935/36, toen Jo Cals zich voor het eerst als student liet inschrijven, stonden er bij de Katholieke Universiteit in Nijmegen in het totaal 481 studenten ingeschreven. Van deze 481 waren er 115 eerstejaars en behoorden er 173 tot de rechtenfaculteit, die daarmee verreweg de grootste was.²⁰ Deze cijfers illustreren hoe klein de Katholieke Universiteit in die tijd nog was: 'Zo klein dat iedereen vrijwel iedereen kende'.

Meteen in zijn eerste jaar werd Jo Cals lid van het Nijmeegse Studenten Corps 'Carolus Magnus',²¹ dat zich in de loop der jaren had ontwikkeld tot

¹⁷ Schelfhout, Mr J.M.L.Th. Cals in memoriam, Uitleg, p. 6. 'Pour une philosophie de l'éducation', ook van Maritain, is van invloed geweest op de onderwijspolitiek van Cals.

¹⁸ Ibidem, p. 40.

¹⁹ Ibidem, zie ook p. 23/24: Cals staat niet vermeld bij de prijsuitreiking van de filosofie supérieur. Bovendien staat hij niet op de foto, die aan het eind van het studiejaar werd gemaakt.

²⁰ A.F. Manning (ed.), *Katholieke Universiteit/KU Nijmegen, 1923-1973. Een documentenboek*, Bilthoven 1974, p. 480.

²¹ *Nijmeegse Studenten Almanak*, 1935-1936, p. 92.

een echte sociëteit. Jo Cals verkoos de studentikoze sfeer van Carolus boven die van 'de Heemvaart', een vereniging gericht op de verwezenlijking van een authentiek en ascetisch katholicisme.²² Voor het functioneren van de studenten binnen Carolus en voor het gezelligheidsleven waren echter vooral de dispuuten belangrijk. Jo Cals werd lid van het dispuut 'de Gong', waarvan de leden vooral cultureel waren geïnteresseerd.²³ Jo Cals heeft de lijfspreuk van zijn dispuut 'Vae soli!', - wee de eenzame -, zeer letterlijk opgevat en zonder meer tot de zijne gemaakt.²⁴ Zijn kamer in het 'Gong huis' bij Piet van de Weduwe fungeerde als een zoete inval, waar de dispuutsgenoten van 's avonds laat tot 's ochtends vroeg bij elkaar kwamen. Volgens Mr C.E. Schelfhout, een goede vriend en dispuutsgenoot van Jo Cals, had niemand Jo Cals voor zijn doctoraal ooit zien studeren.²⁵

De eerste twee studie jaren van Jo Cals verlopen nog betrekkelijk rustig. In 1937 werd hij echter abactis van de senaat van Carolus en vanaf dat jaar bevat zijn persoonlijk archief ook een ordner met door hem gehouden lezingen over zeer uiteenlopende onderwerpen. De eerste lezing heeft bijvoorbeeld de titel: 'Kolder als criterium'.

In 1937 werd Jo Cals gekozen tot senator van Carolus. Op een foto van de verkiezingsstrijd zien we een affiche met de leus: 'Walsch noch valsch, dus Cals'.²⁶ Deze leuze lijkt eerder te zijn gekozen vanwege het rijmen dan vanwege haar grote inhoudelijke waarde. Een mede-Senaatslid zal ook gedurende de rest van zijn leven een grote rol blijven spelen, de abactis II, Truus van der Heijden, zijn toekomstige vrouw.²⁷

Tijdens het senaatsjaar van Jo Cals werd de Jezuïet, Mr R.H.W. Regout, benoemd tot moderator van de universiteit. Deze streefde er naar het katholieke karakter van de universiteit te verstevigen. Ook Jo Cals wist hij met zijn streven de studenten te brengen tot een diepere godsdienstige bezinning en beleving, te bezielen.²⁸ De houding van Jo Cals stemde overeen met het streven van veel jonge intellectuelen naar een geestelijk en zedelijk reveil.²⁹

²² Manning (ed.), KU Nijmegen, 1923-1973, p. 272.

²³ W. Mes (ed.), *Exfoto. Een halve eeuw KU Nijmegen in beeld*, Baarn 1974, p. 49.

²⁴ Vae soli! is ontleend aan het boek Ecclesiasticus, IV, 10.

²⁵ Schelfhout, Mr J.M.L.Th. Cals in memoriam, Uitleg, p. 6.

²⁶ Mes (ed.), *Exfoto*, p. 45.

²⁷ Manning (ed.), KU Nijmegen, 1923-1973, p. 458. Zie ook: G. Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, Delft 1968, Cals abactis I en Truus abactis II.

²⁸ Jaarrede van de praeses, de Gong 1938, ordner lezingen 1937-1940 KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

²⁹ A.F. Manning, *Het bevrijde Zuiden: kanttekeningen bij het historisch onderzoek*, in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden (BMGN)*, deel 96, aflevering 2, 1981, p. 185.

In zijn boek 'Humanisme intégral', verschenen in Parijs in 1936, pleitte ook Maritain voor een herstel van het primaatschap van de transcendente waarden.³⁰ In 1940 wist Regout Jo Cals zelfs zo van zijn ideaal te bezielen, dat hij besloot om ondanks zijn afstuderen toch nog een jaar praeses van Carolus te worden.³¹

De bestuursfuncties leerden Jo Cals een aantal vaardigheden, zoals werken in teamverband en spreken in het openbaar, die hem in zijn verdere leven van pas zouden komen. Bovendien kon Jo Cals in deze functies zijn organisatietalent, debatteerlust en vindingrijkheid naar hartelust botvieren.³² Het lijkt alsof het karakter van Jo Cals in Nijmegen pas tot volle ontplooiing kon komen.

Tijdens zijn studententijd maakte Jo Cals deel uit van een dispuut, de Politieke Klub genaamd. Deze speelde een rol bij het ontstaan van zijn belangstelling voor de politiek. Deze Politieke Klub bestond uit acht studenten, die onder leiding van Prof. Van der Heijden discussieerden over actuele politieke vraagstukken. Tijdens deze discussies, waarbij iedereen een andere politieke partij vertegenwoordigde, representeerde Jo Cals het standpunt van de Anti-Revolutionairen.³³

Werd in de Politieke Klub vooral gediscussieerd over partij-politieke kwesties, in de Sociale Studenten Studieclub, waarvan Jo Cals ook lid was, werd vooral van gedachten gewisseld over de maatschappelijke verhoudingen. Zo hield Jo Cals in 1937 een lezing als inleiding op een debat over 'democratie en koningschap'. Centraal stond hierbij de vraag in hoeverre de koning zich moest richten naar de wil van de volksvertegenwoordiging. Het standpunt van Jo Cals hield het midden tussen dat van Prof. A.A.H. Struyken (1873-1923) en dat van Prof. C.P.M. Romme (1896-1980). Struyken was van mening, dat de koning zich behoorde te richten naar de bij de bevolking heersende staatkundige inzichten. Romme daarentegen vond dat de koning zich moest richten naar de fundamentele beginselen van de grondwet en niet naar de wil van het volk. Jo Cals hechtte er het meeste belang aan, dat de koning zich neutraal opstelde. De koning moest zich bij zijn besluitvorming vooral laten leiden door de praktijk. Hierbij moest hij echter ten allen tijde

³⁰ J. Maritain, *Naar een nieuwe christenheid. Problemen op tijdelijk en geestelijk gebied bij de vorming van een nieuwe christenheid*, Amsterdam 1948, p. 98/99. Nederlandse vertaling van zijn in 1936 in Parijs verschenen boek 'Humanisme intégral'.

³¹ Artikel van Cals in de 'Vox Carolina', XV, 4 (februari 1945) over moderator Regout, ordaer lezingen en publikaties 1945-1949. KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

³² Schelfhout, Mr J.M.L.Th. Cals in memoriam, Uitleg, p. 6.

³³ G. Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, Delft 1968, p. 470. Het was interessanter geweest, indien Cals het standpunt van de SDAP had moeten vertegenwoordigen.

zien te voorkomen, dat hij verwickeld raakte in de strijd tussen de politieke partijen.³⁴

In 1937 hield de actuele politiek zich vanwege de heersende economische crisis en de op handen zijnde grondwetsherziening vooral bezig met het vraagstuk van de economische ordening. Daarbij ging het vooral om de vraag, welke taak de overheid moest worden toebedeeld bij het tot stand brengen van de ordening van het bedrijfsleven.³⁵ In de Politieke Klub besprak Jo Cals een rapport van de Anti-Revolutionairen over dit onderwerp. Hij was het niet eens met de strekking van dit rapport, omdat de Anti-Revolutionairen de overheid een te secundaire taak toebedeelden. Zij stelden zich op het standpunt, dat de overheid de economische ordening niet primair tot stand mocht brengen, maar pas mocht optreden door middel van wetgeving, als deze ordening vanuit de maatschappij zelf tot stand was gekomen. De Anti-Revolutionairen huldigden het principe van soevereiniteit in eigen kring. Alhoewel het verschil met het standpunt van de RKSP in wezen niet erg groot was, zag deze partij de taak van de overheid als subsidiair. Dit wil zeggen, dat de overheid tijdelijk een wettelijke basis moest geven aan wat er van onderop in de maatschappij aan het groeien was. De RKSP wilde de overheid al in een vroeger stadium een taak toekennen dan de Anti-Revolutionairen.³⁶ Behalve dat hij achter het standpunt van de RKSP ten aanzien van de taak van de overheid bij economische ordening staat, geeft deze lezing weinig inzicht in de visie van Jo Cals persoonlijk. De volgende lezing, gehouden in 1938 voor de Sociale Studenten Studieclub, deze keer over ordening en het grootbedrijf, geeft meer kijk op de visie van Jo Cals persoonlijk. In deze lezing schaart hij zich achter degenen, die in de jaren dertig kritiek uitten op de liberaal-kapitalistische orde, in het bijzonder door kritiek te uiten op het grootbedrijf. Dit zou in plaats van het algemeen belang het particulier belang nastreven en de mens puur als economische factor beschouwen. Jo Cals was van mening, dat ordening een belangrijke bijdrage zou kunnen leveren aan het oplossen van deze problemen en aan het opheffen van de klassenstrijd, omdat dan de werkgevers en de werknemers zouden gaan samenwerken.³⁷ Uit deze lezing blijkt duidelijk de invloed van 'Humanisme intégral' van Maritain. Ook deze pleit voor een

³⁴ Ordner lezingen 1937-1940, nr. 2. KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

³⁵ P.J. Oud, *Honderd jaren. Een eeuw van staatskundige vorming in Nederland, 1840-1940*, Assen 1979, zevende herziene druk, p. 278/279.

³⁶ Ordner lezingen 1937-1940, nr. 3, 'De ordeningsgedachte bij de Anti-Revolutionairen', KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

³⁷ *Ibidem*, nr. 5, 'Grootbedrijf en ordening', 16 februari 1938.

corporatieve arbeidsgemeenschap en voor medezeggenschap van de arbeiders.³⁸

Ook een lezing uit 1938 over de moderne jeugdbeweging illustreert de invloed van het neo-Thomistische denken van Maritain op Jo Cals. De moderne jeugdbeweging, – hiermee worden vooral de Katholieke Verkeners bedoeld –, was een reactie op het liberalisme. Zij streefde naar een herstel van de nobele idealen van de middeleeuwen en benadrukte de verwaarloosde samenhang tussen natuur en bovennatuur. Bovendien legde de moderne jeugdbeweging in tegenstelling tot het socialisme een sterke nadruk op ieders persoonlijke verantwoordelijkheid.³⁹ Dit laatste stemt overeen met de geest van de in 1931 verschenen pauselijke encycliciek 'Quadragesimo Anno'.⁴⁰

De politieke ontwikkeling van Jo Cals gedurende zijn studententijd sluit aan bij die van veel jonge katholieke intellectuelen in de jaren dertig, die zich voelden aangetrokken tot de Franse filosofie van het personalistisch-socialisme. Maritain, die probeerde op deze manier het neo-Thomisme uit te bouwen tot een moderne levensbeschouwing, was een van de exponenten van deze stroming.⁴¹ Het personalistisch-socialisme bevat elementen van het liberalisme en van het socialisme. Het streeft naar een rechtvaardiger samenleving, echter niet door middel van klassenstrijd, maar door ordening van de kapitalistische markteconomie. Het personalistisch-socialisme legt, in tegenstelling tot het socialisme, een sterke nadruk op ieders persoonlijke verantwoordelijkheid. Voorwaarde hiervoor is een geestelijk reveil gebaseerd op een hernieuwd christendom, dat niet meer gericht is op het hierna maals alleen, maar ook op het tijdelijke, het aardse.⁴²

Dat de internationale ontwikkelingen intussen niet aan Jo Cals voorbijgingen, blijkt uit een lezing, die hij in mei 1939 hield voor de Politieke Klub over de rechtsopvatting van het nationaal-socialisme. Hij concludeerde, dat voor de nationaal-socialisten het nationaal belang voorop stond en dat zij geen waarde hechtten aan internationaalrechtelijke overeenkomsten, – zoals bij-

³⁸ Maritain, *Naar een nieuwe christenheid*, p. 188.

³⁹ Ordner lezingen 1937-1940, nr. 4, 'De moderne jeugdbeweging', KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

⁴⁰ M. de Keizer, *De gijzelaars van St. Michelsgestel. Een elite beraad in oorlogstijd*, Alphen aan de Rijn 1979, p. 104.

⁴¹ L. Rogier, *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland, 1853-1953*, Assen 1953, p. 764. In de encycliciek 'Quadragesimo Anno' wijst paus Pius XI zowel het kapitalisme als het socialisme af en spreekt zich uit voor een eendrachtige samenwerking van de standen. De twee lezingen van Cals over ordening passen ook binnen het kader van deze encycliciek.

⁴² Maritain, *Naar een nieuwe christenheid*, p. 16.

voorbeeld de Volkenbond –, alleen een verdrag tussen gelijkberechtigde staten had voor hen waarde.⁴³ Jo Cals was zich goed bewust van de dreiging vanuit het nationaal-socialisme voor de internationale orde.

Op 18 mei 1940, drie dagen na de capitulatie van Nederland, behaalden Jo Cals en Paul van Boven – een klasgenoot van het Bisschoppelijk College en later voorzitter van het Nederlandse Christelijk Werkgeversverbond – een uur na elkaar hun meesterstitel.⁴⁴ Van Boven schreef hierover: ‘De voor-naamste hoogleraar, die bepalend was voor de uitslag, was Prof. Vander Heijden. We slaagden beiden, maar Cals waarschijnlijk met een betere aantekening dan ik. Hij immers kreeg behalve de bul, de enige dochter van de hoogleraar’.⁴⁵

Met het behalen van de meesterstitel is de periode van vorming in het leven van Jo Cals zo goed als afgesloten en breekt de tijd aan, dat hij zelf maatschappelijke verantwoordelijkheid gaat dragen.

III. 1940-1944: *Eerste oriëntatie in het politieke leven*

Alhoewel de oorlogsjaren van grote invloed zijn geweest op het gemotiveerd raken van Cals om zelf actief aan de politiek te gaan deelnemen, bevat zijn persoonlijk archief geen materiaal uit die jaren met uitzondering van een rede, die hij hield bij zijn aanvaarding van het praesidiaat van Carolus in juni 1940. Alleen een interview van Dr G. Puchinger met Cals, afgenomen in 1968, geeft enige informatie over deze jaren van de kant van Cals persoonlijk. Verder ben ik voor wat mijn gegevens betreft voor dit hoofdstuk grotendeels aangewezen geweest op de literatuur.

Zoals al eerder vermeld liet Cals zich door moderator Regout overhalen om na zijn afstuderen toch nog een jaar praeses te worden van Carolus. Regout streefde er naar, dat de studenten zich meer bewust zouden worden van hun maatschappelijke taak.⁴⁶ Om dit te verwezenlijken had hij een aantal reorganisatie-plannen bedacht. Cals zette die gedeeltelijk uiteen in zijn aanvaardingsrede in juni 1940. Zo moest om de onderlinge saamhorigheid van de studenten te vergroten het corps – Carolus – worden opengebroken en het

⁴³ Ordner lezingen 1937-1940, nr. 7, ‘De rechtsofpvatting van het nationaal-socialisme’ (mei 1939), KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. Deze lezing is gebaseerd op het boek ‘*La conception Hitlerienne du droit*’ van Marcel Cot, Parijs 1938.

⁴⁴ Verslag van de Directeur, Dagboek september 1942-1956, p. 23, 30 september 1943, archief BC Roermond (inv.nr. 23).

⁴⁵ Van Boven, Zowat 50 jaar geleden. Herdenken en vooruitzien, p. 26.

⁴⁶ G. Puchinger, Hergroepering der partijen?, p. 469.

lidmaatschap ervan voor alle studenten verplicht worden gesteld.⁴⁷ De studenten moesten er voor zorgen meer midden in de maatschappij en in dienst van het volk te staan. Zonder een godsdienstige levenshouding zouden deze plannen echter niet kunnen worden verwezenlijkt.⁴⁸ Uit dit laatste spreekt niet alleen de invloed van Regout, maar ook het idee van een geestelijke reveil van het personalistisch-socialisme en Maritain.

De aanleiding tot de in hechtenisneming van Cals in september 1940 hield indirect verband met deze reorganisatieplannen, die ook waren gericht op een herstel van de nationale geest van Nederland.⁴⁹ Cals werd gevangen genomen daags nadat een Duitser, die lid was van Carolus, de sociëteit was uitgezet, omdat hij tijdens het zingen van het Wilhelmus gewoon met zijn pijp in de mond was blijven zitten.⁵⁰ De gevangenschap van Cals duurde nog geen twee maanden en de omstandigheden waren vrij gunstig. Hij kreeg voldoende te lezen en zijn verloofde mocht hem in het geheim bezoeken.⁵¹ Toen hij uit de gevangenis werd ontslagen, kreeg hij wel het verbod redevoeringen te houden. Aan dit verbod hield hij zich echter niet. Dezelfde avond nog sprak Cals de leden van Carolus al toe.⁵²

In mei 1941, kort na zijn aftreden als praeses, trouwde Cals met Truus van der Heijden.⁵³ Samen met zijn vrouw vestigde hij zich als advocaat en procureur in Nijmegen.⁵⁴ Vanaf 1941 was Cals ook als assistent verbonden aan de juridische faculteit.⁵⁵

Cals kreeg pas na zijn trouwen geleidelijk meer contact met de illegaliteit. Op het betrokken raken van Cals bij de actieve politiek waren zijn activiteiten in de illegaliteit van invloed.⁵⁶ Alhoewel Cals behoorde tot de Orde

⁴⁷ Ordner lezingen en publikaties 1945-1949, artikel van Cals in de 'Vox Carolina', februari 1945. KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

⁴⁸ Ordner lezingen 1937-1940, nr. 10, 'Aanvaardingsrede praeses', 21 juni 1940, KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

⁴⁹ Ibidem, p. 3.

⁵⁰ L. de Jong, *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, IVa, tweede helft, Den Haag 1972, p. 788. De Jong noemt september 1940 (gebaseerd op Documenten KU Nijmegen), Cals noemt in gesprek met Puchinger (p. 469) oktober 1940. De Jong spreekt van een maand gevangenschap en Cals van twee maanden (p. 479).

⁵¹ G. Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, p. 469. Cals zat gevangen in Arnhem en Nijmegen.

⁵² De Jong, *Het koninkrijk der Nederlanden*, IVa, tweede helft, p. 788.

⁵³ Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, p. 470.

⁵⁴ J. Bosmans, Cals, Jozef Maria Laurens Theo, in: *Biografisch woordenboek van Nederland*, onder red. van J. Charité, Den Haag 1979, I, p. 107.

⁵⁵ Ibidem, p. 107.

⁵⁶ Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, p. 468.

Dienst en zijn huis regelmatig ter beschikking stelde aanonderduikers en voor vergaderingen van illegalen,⁵⁷ wordt hier alleen ingegaan op zijn activiteiten in de illegaliteit, die betrekking hebben op het thema, dus op zijn activiteiten in de Nederlandse Unie en de Christofoorgroep.⁵⁸

De Nijmeegse afdeling van de Nederlandse Unie was al in juli 1940 opgericht door Mr C.J.A.M. ten Hagen en haar top bestond vooral uit jonge academisch gevormde katholieken zonder politieke ervaring.⁵⁹ Zowel het Nederlandse episcopaat als de partijleiding van de RKSP hadden er geen bezwaar tegen als katholieken toetraden tot de Nederlandse unie, ofschoon die niet uitdrukkelijk behoorde tot de katholieke zuil.⁶⁰

Het is niet met zekerheid te zeggen, wanneer Cals als medewerker bij de Nederlandse Unie betrokken is geraakt. In ieder geval behoorde hij niet tot degenen, die vanaf het eerste begin als medewerkers in de Unie actief zijn geweest.⁶¹ Waarschijnlijk is Cals na mei 1941 tot de Unie toegetreden. Bij dit besluit zullen zowel het stellen van een daad van verzet tegen de Nationaal Socialistische Beweging/NSB en de Duitse bezetters, als het feit dat het politieke programma van de Unie hem aansprak een rol hebben gespeeld. De Nederlandse Unie stond kritisch tegenover de vooroorlogse politieke partijen en had zich tot taak gesteld de bevolking voor te bereiden op de nieuwe sociale en politieke ordening, die na de oorlog zou moeten ontstaan.⁶² Dit laatste past in de sfeer van de rede, die Cals hield bij de aanvaarding van zijn praesidiaat. Vast staat wel, dat velen door hun lidmaatschap van de Nederlandse Unie politiek geïnteresseerd en gemotiveerd raakten.⁶³ In december 1941 werden de Nederlandse Unie en de eigen

⁵⁷ H. Termeer, *Nijmegen frontstad, september 1944 - mei 1945. Politiek en vakbeweging*, Zutphen 1979, p. 206. Correspondentie met Termeer (dd. 21 september 1984): Cals verleend veelzijdig steun aan illegale organisaties vaak met groot eigen risico.

⁵⁸ Formeel gezien is de Nederlandse Unie tot december 1941 niet illegaal te noemen. Voor de overzichtelijkheid is dit toch gedaan, mede omdat de besprekingen over hoe de Nederlandse samenleving er na de bevrijding uit moest zien in feite illegaal waren.

⁵⁹ Termeer, *Nijmegen frontstad*, p. 24.

⁶⁰ De Keizer, *De gijzelaars van St. Michelsgestel*, p. 126.

⁶¹ Getuigenis Mr C. ten Hagen, GA Nijmegen, Archief der commissie tot documentatie van het verzet in Nijmegen, (inv.nr. 84), p. 3: Cals behoorde tot de latere medewerkers van de Nederlandse Unie. Correspondentie met Dr V.A.M. Beerman (dd. 1 oktober 1984), – Unie-topman en oud dispuutgenoot van Cals –: Cals behoorde niet tot de Unie-top Nijmegen.

⁶² *Ibidem*, p. 3.

⁶³ Termeer, *Nijmegen frontstad*, p. 25. Zie ook: *De Keizer, De gijzelaars van St. Michelsgestel*, p. 125: via de Unie-kringen bestond de kans op contacten met mensen met een andere politieke achtergrond of levensbeschouwing. Ik beschik echter niet over gegevens, waaruit blijkt dat Cals aan deze Unie-kringen heeft deelgenomen.

organisaties en verenigingen van de katholieken door de bezetter formeel opgeheven.⁶⁴

In het interview met Puchinger noemt Cals de Nederlandse Unie niet, maar zegt, dat hij vooral contact kreeg met de Christofoorgroep.⁶⁵ Hiermee bedoelt hij waarschijnlijk de eerste Christofoorgroep, die vanaf september 1943 tot en met augustus in Nijmegen actief is geweest. Deze streefde er ook naar het Nederlandse volk te vernieuwen in de geest van de Nederlandse Unie.⁶⁶ Bovendien wilde zij op deze manier het isolement van de katholieken in Nederland verbreken en een einde maken aan het principe van de gesloten katholieke organisatie. In haar maatschappelijke visie ging de Christofoorgroep uit van het personalistisch-socialisme.⁶⁷

Uit het boek van Drs H. Termeer, de getuigenis van Mr Ten Hagen en correspondentie met Dr V.A.M. Beerman blijkt, dat Cals niet heeft gehoord tot de top van de Nijmeegse Christofoorgroep.⁶⁸ Lang kan Cals niet hebben behoord tot de eerste Christofoorgroep, omdat hij begin 1944 gedwongen was onder te duiken.

Toen Cals hoorde dat de Duitsers hem op de gijzelaarslijst hadden gezet, omdat hij onderduikers hielp, is hij in Roermond ondergedoken.⁶⁹ Hij was daar sinds september 1943 leraar staats- en handelswetenschappen op zijn oude school, het Bisschoppelijk College.⁷⁰ Men had hier zelfs een apart leslokaal voor hem ingericht, zodat hij in geval van nood via een ladder naar het dak zou kunnen ontsnappen. Vermomd als Jezuïet met een armband om van de luchtbescherming keerde Cals, vlak voor de luchtlandingstroepen van de Geallieerden op 17 september 1944 landden, in Nijmegen terug. Cals kwam toen midden in de strijd om de politieke vernieuwing terecht.⁷¹

IV. Oktober 1944 - september 1945: Eenheid in verscheidenheid

Zoals we hebben gezien heeft het leven van Cals zich tot nu toe – met

⁶⁴ A.F. Manning, De Nederlandse katholieken in de eerste jaren van de Duitse bezetting, in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum/KDC*, 8, 1978, p. 115.

⁶⁵ Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, p. 470.

⁶⁶ Termeer, Nijmegen frontstad, p. 25.

⁶⁷ Thurlings, *De wankele zuil*, p. 115.

⁶⁸ Termeer, Nijmegen frontstad, p. 206. Getuigenis Mr C. ten Hagen, p. 10. Correspondentie met Dr V.A.M. Beerman, dd. 1 oktober 1984.

⁶⁹ Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, p. 470/ 471.

⁷⁰ Verslag van de Directeur, *Dagboek september 1942- 1956*, Archief BC Roermond (inv.nr. 23): sinds 20 september 1943 nam Cals de lessen waar (officieel tot en met augustus 1945: Collegeklok, 1941-1945).

⁷¹ Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, p. 471.

uitzondering van zijn lidmaatschap van de Nederlandse Unie – grotendeels afgespeeld binnen het kader van de katholieke zuil. Zo ging hij na een katholieke lagere en middelbare school naar een katholieke universiteit, werd hij actief in de katholieke verkennerij en woonde hij in een overheersend katholiek gebied.

Gedurende de Duitse bezetting was geleidelijk het idee gegroeid om na de bevrijding te komen tot een doorbraak van dit verzuilde vooroorlogse bestel. Omdat de katholieke zuil de grootste was en omdat het Zuiden het eerst werd bevrijd, zou de houding van de katholieken van doorslaggevende betekenis zijn voor het succes van een dergelijke doorbraak.

De periode vanaf de bevrijding van het Zuiden van Nederland in september 1944 tot en met de oprichting van de Katholieke Volks Partij/KVP in december 1945 was bepalend voor de vraag, of de katholieke zuil met haar eigen politieke, sociale en culturele organisaties zou terugkeren, of dat er een doorbraak zou plaatsvinden naar de bevolkingsgroepen met een andere levensbeschouwing dan die van de katholieken.

Met name de jonge katholieke intellectuelen zonder grote politieke ervaring waren veelal voorstanders van een doorbraak van het verzuilde bestel. Zij waren in hun denken sterk beïnvloed door de Franse filosofie van het personalistisch-socialisme, die ook in de jaren 1944-1945 haar aantrekkingskracht bleef behouden.⁷² Voor de oorlog had Cals duidelijk zijn voorkeur voor deze gedachtengang laten blijken. Het is des te opmerkelijker, dat hij zich nu zo voorzichtig opstelde, en zijn invloed aanwendde voor het behoud van wat hij kennelijk als essentiële waarden beschouwde.

De Districts Militair Commissaris/DMC in Nijmegen, majoor Blauw, benoemde bij voorkeur mensen bij het Militair Gezag/MG, die afkomstig waren uit het vernieuwingsgezinde verzet, of die de goedkeuring van die kringen hadden.⁷³ Verder adviseerde de Raad van de Ondergrondse Actie/ROA hem over de benoeming van uit de ROA afkomstige of door de ROA goedgekeurde vakspecialisten uit het bedrijfsleven.⁷⁴ De benoeming van

⁷² Manning, *Het bevrijde Zuiden: kanttekeningen bij het historisch onderzoek*, in: *BMGN*, 96, afl. 2, 1981, p. 195. Van Maritain verschenen in 1942 '*Christianisme et démocratie*' en in 1944 '*Principes d'une politique humaniste*'. Het is niet met zekerheid te zeggen in hoeverre deze werken op Cals van invloed zijn geweest.

⁷³ Termeer, Nijmegen frontstad, p. 47. Met vernieuwers worden de voorstanders van een doorbraak bedoeld.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 74. De ROA wordt later de Gemeenschap van Oud Illegale Werkers Nederland (GOIWN). Deze was in de praktijk, bij gebrek aan politieke scholing, nauwelijks actief op het gebied van de politieke vernieuwing. Cals werd op 25 december 1944 toegelaten tot de GOIWN: Correspondentie Termeer, dd. 21 september 1984.

Cals bij het MG tot plaatsvervangend hoofd van de politieke opsporingsdienst kan zowel een gevolg zijn geweest van zijn bekwaamheid als jurist en van het feit, dat hij een rol had gespeeld in de illegaliteit als van zijn vernieuwingsgezindheid.⁷⁵ Cals manifesteerde zich allereerst als integer jurist, zoals bleek uit zijn houding in de kwestie van de arrestatie bevoegdheid. Na de bevrijding drongen de bevolking en de Geallieerden aan op de arrestatie van NSB-ers. Deze arrestaties werden, omdat het MG niet over voldoende mankracht beschikte – het politieapparaat was nog onvoldoende gezuiverd – ook verricht door de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten/NBS en oud-illegalen. Dit had tot gevolg, dat velen werden opgepakt, zonder dat er eerst een procesverbaal was opgemaakt, waaruit moest blijken, waarom de persoon in kwestie gevangen was genomen.⁷⁶

Tengevolge hiervan ontstonden er moeilijkheden over de vraag, in wiens handen de arrestatiebevoegdheid nu moest liggen. Op de achtergrond speelde hierbij ook nog een machtsstrijd tussen het MG, de oud-illegalen – waaronder ook de vernieuwers – en de politie.

Naar aanleiding van nieuwe richtlijnen, die de politie alle arrestatiebevoegdheid ontnamen, vond er op 13 en 14 november 1944 een vergadering plaats in Nijmegen. Daar had men grote bezwaren tegen deze nieuwe richtlijnen, omdat het politieapparaat al voldoende was gezuiverd en er dus een goede samenwerking bestond tussen de politie en de oud-illegalen.⁷⁷ Tijdens deze vergadering, die plaatsvond in aanwezigheid van Dr J. Hoekstra namens het MG en Mr E.L.M.H. Baron Speyart van Woerden namens de politie, zei Cals: 'Het is niet de taak van de illegaliteit de bevoegdheden van de politie over te nemen, maar zich zo snel mogelijk uit te schakelen'. Bovendien benadrukte Cals het belang van het juridische aspect bij het verrichten van arrestaties. Daar de grondslagen van onze rechtstaat niet uit het oog mochten worden verloren, moest er bij iedere arrestatie een procesverbaal worden opgemaakt.⁷⁸

⁷⁵ Dit wordt bevestigd door Dr Beerman, (correspondentie dd. 1 oktober 1984), die majoor Blauw adviseerde over benoemingen (zie Termeer, Nijmegen frontstad, p. 53). Beerman behoorde zelf tot de vernieuwingsgezinden en kan zich niet herinneren Cals te hebben voorgedragen. Zie ook: G. Puchinger, *Nederlandse minister-presidenten van de twintigste eeuw*, Den Haag 1984, p. 259: Cals vervulde tijdens de Tweede Wereldoorlog functies op grond van zijn doctoraal rechten.

⁷⁶ A.D. Belinfante, *In plaats van Bijljesdag*, Assen 1978, p. 53/54.

⁷⁷ De Jong, *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, Xa, tweede helft, Den Haag 1980, p. 782.

⁷⁸ Enquête Commissie Regeringsbeleid, 1940-1945. Verslag behoudende de uitkomsten van het regeringsbeleid, deel Vc, verhoor van baron Speyart van Woerden.

Terzelfder tijd spande Cals zich in de katholieke jeugdbeweging te herstellen. Hij gaf daarbij de voorkeur aan het herstel van de katholieke waarden boven een geforceerde integratie van de vooroorlogse bevolkingsgroepen in de Nederlandse samenleving.

De voorstanders van een doorbraak van de verzuilde Nederlandse maatschappij streefden na de Tweede Wereldoorlog niet alleen naar een doorbraak op politiek gebied, maar ook naar een doorbraak van de verzuilde sociale en culturele organisaties. Met name deze organisaties waren van belang voor het in stand houden van de verzuiling aan de basis van de maatschappij. Omdat iedere zuil haar eigen scholen, sport- en muziekverenigingen had, waren de contacten tussen de zuilen in het leven van alle dag zeer gering. Een doorbraak van de sociale en culturele organisaties was dus essentieel voor het succes van een doorbraak op politiek gebied.

In dit hoofdstuk wordt eerst ingegaan op de visie van Cals op een doorbraak van de sociale en culturele organisaties, omdat chronologisch gezien, zowel de Nederlandse bisschoppen als Cals persoonlijk hun standpunt ten aanzien van het herstel van deze eigen katholieke organisaties eerder definitief hadden bepaald dan ten aanzien van het herstel van een politieke partij voor katholieken. Aan de hand van de houding van Cals tegenover de katholieke jeugdbeweging wordt zijn visie op het herstel van de sociale en culturele katholieke organisaties bekeken; zijn bereidheid tot samenwerken met andere katholieke jeugdorganisaties – van belang voor het handhaven van de eenheid binnen de zuil – en met de jeugdorganisaties van andersdenkenden, als voorspel op de politiek.

Al eind september 1944, drie maanden voordat de bisschoppen van Zuid-Nederland zich in het openbaar uitspreken voor het herstel van de eigen katholieke sociale en culturele organisaties, begon Cals met de heroprichting van het nationaal hoofdkwartier van de Katholieke Verkenner in Nijmegen.⁷⁹ Deze heroprichting van de Katholieke Verkenner naar vooroorlogs model vond plaats, ondanks de besprekingen gedurende de Duitse bezetting tussen de besturen van de verschillende katholieke jeugdorganisaties over de mogelijkheid van samenwerking na de bevrijding.⁸⁰

⁷⁹ J. Bank, *De katholieken en de Indonesische revolutie*, Dieren 1984, tweede druk, p. 127: In september 1944 concludeerde de Bisschoppelijke Adviescommissie op advies van pater Stokman, dat de sociale en culturele organisaties op katholieke grondslag moeten worden hersteld.

⁸⁰ Ordner lezingen en publikaties 1945-1949, 'Kampoelan 1946', KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. Dit in tegenstelling tot De archieven van het KDC, band 2, p. 165: Deze groep was wel op de hoogte van het streven om te komen tot één katholieke jeugdbeweging.

Met deze heroprichting van de Katholieke Verkenners had Cals zeker de bedoeling uiteindelijk bij te dragen tot een herstel van de katholieke zuil. In een radiorede voor 'Herrijzend Nederland' in maart 1945 zei Cals namelijk het volgende: 'De vorming van de kinderen moet geheel in handen van principiële katholieken liggen'. Dit gold zowel voor het onderwijs als voor de jeugdbeweging. De katholieken moesten hun eigen organisaties hebben tot de top toe.⁸¹ Dit eigen katholieke onderwijs was volgens Cals niet schadelijk voor de nationale eenheid van Nederland, maar zou deze juist verdiepen, omdat de katholieken zo een eigen bijdrage konden leveren aan de opbouw van de Nederlandse cultuur. Cals toont zich hier een voorstander van 'eenheid in verscheidenheid'. Om deze eenheid te bereiken was hij bereid tot samenwerken met andersdenkenden, echter met behoud van ieders eigen identiteit.⁸²

Het beginsel van eenheid in verscheidenheid demonstreerde Cals ook in de kwestie van de samenwerking met de andere katholieke jeugdorganisaties. In juli 1945 drong het Nederlands episcopaat aan op één katholieke jeugdbeweging om zo de eenheid onder de katholieke jongeren te behouden.⁸³ Er werd door het episcopaat een voorlopig bestuur ingesteld onder leiding van Mr R. Höppener, de vroegere hopman van Cals. Van dit voorlopig bestuur, waarin alle vier de jeugdbewegingen voor katholieke jongens waren vertegenwoordigd, werd Cals in oktober 1945 vice-voorzitter.⁸⁴

De besprekingen van het voorlopig bestuur verliepen van begin af aan uiterst moeizaam, omdat de onderlinge verschillen erg groot waren. Vooral de Katholieke Verkenners bleven vasthouden aan hun eigen identiteit en waren niet bereid om water bij de wijn te doen om zo alsnog de door het episcopaat beoogde samenwerking tot stand te brengen. Met het aftreden van Mr Höppener in december 1945 kwam er voorlopig een einde aan het streven om te komen tot één katholieke jeugdbeweging.⁸⁵ Als vice-voorzit-

⁸¹ Ibidem, Radiorede 16 en 17 maart 1945, p. 3. Sinds februari 1945 was Cals commissaris van het nationaal-hoofdkwartier der Katholieke Verkenners. Deze functie was belangrijker dan zij op het eerste gezicht lijkt, omdat de verkenners werden ingezet als koeriers voor het MG. Correspondentie met Drs Termeer, dd. 21 september 1984.

⁸² Ibidem, p. 2. Cals heeft deze bewering ontleend aan een artikel in '*Je maintiendrai*'. Vergelijk ook: Maritain, *Naar een nieuwe christenheid*, p. 165 en 168.

⁸³ De archieven van het KDC, band 2, p. 165: Katholieke Verkenners, Jonge Wacht, Kruisvaart en Jong Nederland.

⁸⁴ Archiefdoos 20, Jeugdwerk, Map 'Bestuur KJB', KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. Cals was al op 29 juli 1945 door Mr Höppener voorgedragen als vice-voorzitter. Op 10 oktober 1945 werd hij officieel benoemd door de aartsbisschop, De Jong.

⁸⁵ Ibidem, brief van Mr R. Höppener aan de aartsbisschop, kardinaal De Jong, dd. 12 november 1945.

ter van het voorlopig bestuur had Cals een belangrijk aandeel in de besprekingen. Uit het mislukken van de besprekingen kan wel worden geconcludeerd, dat Cals de voorwaarde van het behoud van ieders eigen identiteit, ook binnen de katholieke zuil zelf, liet prevaleren boven samenwerken ter versterking van de katholieke eenheid.

De deelname van Cals aan het Wereldjeugdcongres in Londen in november 1945 namens de Katholieke Verkenners en het voorlopig bestuur van de katholieke jeugdbeweging geeft enige kijk op zijn standpunt ten aanzien van samenwerking met de jeugdbewegingen van andersdenkenden.

Cals begon zijn verslag van het congres met een commentaar op de eenzijdige samenstelling van de delegaties van de deelnemende landen.⁸⁶ Het merendeel van de delegaties was volgens hem te links en niet representatief voor de bevolkingssamenstelling van dat land. Ook de Nederlandse delegatie op het congres was, omdat er te weinig katholieken inzaten, niet representatief. Desondanks moest Cals toch toegeven, dat de onderlinge samenwerking goed was.

De sfeer van het congres beviel Cals echter niet, omdat zij werd beheerst door de anti-fascistische en pro-communistische propaganda. Hiermee kon de Nederlandse delegatie zich niet verenigen. Volgens haar moesten zowel het fascisme, als het communisme worden veroordeeld, omdat beiden niet democratisch waren. Democratie bestond niet alleen uit anti-fascisme, maar ook uit beginselen als rechtvaardigheid en naastenliefde. Uit het verslag van de delegatie van het congres blijkt, dat met name Cals de delegatie heeft gewezen op het feit, dat het te eenzijdig was om zich alleen anti-fascistisch op te stellen en niet anti-communistisch.⁸⁷ Samenwerking met de communisten werd door Cals afgewezen, omdat het communisme niet democratisch was en niet uitging van een christelijke mentaliteit.⁸⁸

Vanuit de houding van Cals ten aanzien van de katholieke jeugdbeweging is zijn visie op het herstel van een katholieke politieke partij gemakkelijk te begrijpen.

⁸⁶ Ordner lezingen en publikaties 1945-1949, 'Het wereldjeugdcongres in Londen', artikel in 'Christofoor' december 1945, KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. Zie ook: Lijphart, Verzuiling, pacificatie en kentering, p. 121: een van de belangrijkste en eenvoudigste regels van de pacificatie-democratie was de evenredigheidsregel.

⁸⁷ Archiefdoos 20, Verslag van de Nederlandse delegatie, p. 15/16, KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. De Nederlandse delegatie tekende de slotverklaring niet, omdat deze zich alleen uitsprak tegen het fascisme.

⁸⁸ Vergelijk Maritain, Naar een nieuwe christenheid, p. 79 en 129. Op p. 272 zegt hij bovendien: alleen samenwerking met fascist en communisten, als deze is gericht op neutrale en materiële kwesties. De Franse editie van dit boek verscheen in 1936.

De eerste gebeurtenis, die licht werpt op de visie van Cals op een politieke doorbraak, is zijn lidmaatschap van de dagelijks bestuur van de op 17 december opgerichte R.K. Commissie Herstel Nijmegen/RKCHN.⁸⁹ De RKCHN was zeer waarschijnlijk opgericht als een reactie op een enige dagen tevoren gehouden vergadering van katholieken en protestanten in Nijmegen, die streefden naar onderlinge samenwerking.⁹⁰ Bovendien moet niet uit het oog worden verloren, dat al op 5 december 1944 de SDAP afdeling Nijmegen was heropgericht.⁹¹

De RKCHN had als doelstellingen: het uiteenvallen van de katholieken te voorkomen en het in eigen kring sterk maken van de katholieken tegen aanvallen van buiten.⁹² De RKCHN was dus gericht op een herstel van de katholieke zuil. Zowel met de heroprichting van de Katholieke Verkenners in september 1944, als met zijn toetreden tot de RKCHN liep Cals voor op het standpunt van het Nederlands episcopaat. De bisschoppen hadden zich in december 1944 nog niet uitgesproken voor het herstel van één katholieke politieke partij.

Het is erg moeilijk de positie van Cals binnen het dagelijks bestuur van de RKCHN te achterhalen, omdat het archief van de RKCHN verloren is gegaan.⁹³ Aangezien Cals zitting had in het dagelijks bestuur, kunnen de daden van dit bestuur wel als representatief voor de visie van Cals worden beschouwd.

Voor wat betreft haar standpunt ten aanzien van het herstel van een katholieke politieke partij behoorde de RKCHN tot de voorstanders van een herstel van de verzuilde vooroorlogse Nederlandse maatschappij. Haar visie op de politieke doelstellingen van een dergelijke katholieke politieke partij

⁸⁹ Termeer, Nijmegen frontstad, p. 191, noot 188. Zie ook p. 100: Al vanaf half oktober 1944 kwam er, volgens Cornelissen, een groep katholieken informeel bij elkaar. Of Cals hier ook toe behoorde, is niet met zekerheid te zeggen.

⁹⁰ Ibidem, p. 100.

⁹¹ Ibidem, p. 101. De SDAP-afdeling Nijmegen werd heropgericht als een reactie op het succes van de communisten in Nijmegen.

⁹² Ibidem, p. 101. Zie ook: H. Lenferink, *De terugkeer van de katholieke eenheidspartij na de Tweede Wereldoorlog*, in: *Jaarboek van het KDC*, 10, 1980, p. 89: Prof. Dr J. Kors (1885-1966), – een van de hoofdpersonen achter de oprichting van de RKCHN, die zich als geestelijke wat op de achtergrond hield – stelde, dat de katholieke leer in Nederland geen katholieke partij voorschreef. Het nut van zulk een partij moest worden gezien in het licht der omstandigheden. Deze maakten het herstel van één katholieke politieke partij noodzakelijk. Zie ook Rogier, p. 759: het Nederlands volk heeft ten gevolge van de Tweede Wereldoorlog sterk aan christelijk besef ingeboet.

⁹³ Termeer, Nijmegen frontstad, p. 188, noot 127: het archief der RKCHN is waarschijnlijk verloren gegaan.

vertoont echter verschillen met de politiek van de RKSP van vóór de Tweede Wereldoorlog. Dit komt onder andere tot uitdrukking in het feit, dat er geen topfiguren van de RKSP Nijmegen van vóór de oorlog in het dagelijks bestuur van de RKCHN zitting hadden genomen.⁹⁴

Het standpunt van de RKCHN over een aantal theoretisch en praktisch politieke kwesties vertoont eerder de invloed van het personalistisch-socialisme. De stuwende kracht achter de oprichting van de RKCHN, Dr A.J.M. Cornelissen, Prof. Dr J. Kors (o.p.) en Th. van Steen, streefden, evenals de personalistisch-socialisten, naar een geestelijk reveil. Bovendien zagen zij zowel het liberalistisch kapitalisme, als het communisme als vijanden van het christendom.⁹⁵ De RKCHN presenteerde zich als een lekenorganisatie. Ook hier zien we de invloed van onder andere Maritain, die vond dat de geestelijkheid de tijdelijke en politieke actie niet moest leiden. Net als de RKCHN was Maritain een voorstander van een lekenstaat op christelijke grondslag.⁹⁶

In theorie behoorde de RKCHN tot de voorstanders van een herstel van de katholieke eenheid. Hoe stelde zij zich nu op in de praktijk, toen Mgr Mutsaerts, bisschop van Den Bosch, terwille van het in standhouden van de katholieke eenheid in Nijmegen aandrang op samenwerking met de katholieke vernieuwers in een Comité voor Maatschappelijke Opbouw/CMO?⁹⁷ Tijdens de besprekingen, die hierover werden gevoerd in januari en februari 1945, stelde de RKCHN zich welwillend op, alhoewel zij uit zichzelf nooit aan dergelijke besprekingen zou zijn begonnen. Dat de samenwerking uiteindelijk niet van de grond kwam, was niet alleen een gevolg van de houding van de RKCHN, die een evenredig aandeel verlangde in het creëren bestuurscollege. Ook de houding van de katholieke vernieuwers, die voorstelden personen in het bestuurscollege op te nemen vanwege hun bekwaamheid en niet vanwege hun politieke of godsdienstige achtergrond, droeg in belangrijke mate bij tot het mislukken van de besprekingen.⁹⁸

Na het mislukken van deze onderhandelingen stopten de activiteiten van de RKCHN, omdat zij door de bisschop werden verboden. Dit verbod was waarschijnlijk een gevolg van het feit, dat het duidelijke standpunt van de RKCHN ten aanzien van het herstel van één katholieke politieke partij niet in overeenstemming was met de afwachtende houding van de Zuidneder-

⁹⁴ Ibidem, p. 102.

⁹⁵ Ibidem, p. 103. Vergelijk Maritain, Naar een nieuwe christenheid, p. 79 en 98/99.

⁹⁶ Ibidem, p. 101. Vergelijk Maritain, Naar een nieuwe christenheid, p. 178 en 268.

⁹⁷ Ibidem, p. 105. Naar voorbeeld van Cobbenhagen. Zie p. 92: liberalen, socialisten en communisten werden ook uitgenodigd om aan de besprekingen deel te nemen.

⁹⁸ Ibidem, p. 105 en 93.

landse bisschoppen op politiek terrein.⁹⁹ Alhoewel de RKCHN in Nijmegen niet lang een rol heeft gespeeld, kan uit haar activiteiten worden geconcludeerd, dat Cals een voorstander was van het terugkeren van een katholieke politieke partij. Deze partij zou naar zijn mening echter wel een aantal veranderingen moeten ondergaan in vergelijking tot de vooroorlogse RKSP.

Voor de periode februari 1945 tot en met november 1945 zijn er geen gegevens beschikbaar over de politieke ontwikkeling van Cals. Waarschijnlijk is een drietal ontwikkelingen binnen de RKSP op landelijk niveau van invloed geweest op zijn besluit om in november 1945 bestuurslid te worden van de RKSP afdeling Nijmegen.

Ten eerste werd in juni 1945 het van de partij onafhankelijke Centrum voor Staatkundige Vorming/CSV opgericht. Het CSV had voornamelijk als taak de jonge katholieke intellectuelen aan te trekken, die kritisch stonden tegenover de vooroorlogse RKSP.

Ten tweede zei de waarnemend voorzitter van de RKSP, Mr P.J. Witteman, in augustus 1945, dat de RKSP wel zou blijven bestaan, maar een aantal vernieuwingen zou ondergaan. Zo zou de partijleiding moeten worden verjongd: er zou een herbezinning plaatsvinden op de beginselen van de partij; er zou worden beraadslaagd over de te volgen praktische politiek en over een nauwer contact met de andere partijen.

Ten derde sprak de commissie De Quay van het CSV zich naar aanleiding van een opiniepeiling in september 1945 uit voor de heroprichting van een katholieke politieke partij.¹⁰⁰ Een maand later kwam Dr J.E.D. de Quay (1901-), die in het zuiden werd beschouwd als de belangrijkste woordvoerder van de katholieke vernieuwers, persoonlijk naar Nijmegen voor een bespreking met de Christofoorgroep. Tijdens deze bespreking pleitte hij voor een toetreden tot de RKSP om zo te proberen de partij van binnen uit te hervormen. Naar aanleiding van deze bespreking ontstond er een splitsing binnen de Christofoorgroep tussen degenen, die wel toetraden tot de RKSP en degenen, die bleven streven naar een politieke doorbraak.¹⁰¹ Tot oktober 1946 bleef men echter nog periodiek bij elkaar komen om de onderlinge band niet verloren te laten gaan. Alhoewel het niet zeker is, of Cals de

⁹⁹ Ibidem, p. 106.

¹⁰⁰ A.F. Manning, *De confessionelen. Ontstaan en ontwikkeling van hun politieke partijen*, Baarn 1968, p. 78-86.

¹⁰¹ H. Lenferink, *De terugkeer van de katholieke eenheidspartij na de Tweede Wereldoorlog*, in: *Jaarboek van het KDC*, 10, 1981, p. 110.

bespreking van 15 oktober van De Quay met de Christofoorgroep heeft bijgewoond, heeft hij wel deelgenomen aan de besprekingen van de Christofoor-sympathisanten na oktober 1945.¹⁰²

Het is niet duidelijk, wanneer Cals precies is toetreden tot het bestuur van de RKSP afdeling Nijmegen. Waarschijnlijk in afwachting van wat er landelijk met de RKSP zou gaan gebeuren, was er in Nijmegen eerst een voorlopig bestuur benoemd. Dit werd tijdens de ledenvergadering van 23 november 1945 aangevuld met zeven nieuwe bestuursleden.¹⁰³ Het archief van de KVP afdeling Nijmegen bevat een presentielijst van bestuursvergaderingen vanaf 30 november 1945, die ook door Cals zijn bijgewoond.¹⁰⁴ Uit een brief van Cals aan Mr Höppener d.d. 17 december 1945 blijkt, dat dit toen nog bestuursvergaderingen van de RKSP waren. Cals weigerde het voorzitterschap wegens drukke werkzaamheden.¹⁰⁵

Op 22 december 1945 besloot de partijraad tot het omdopen van de RKSP in Katholieke Volks Partij/KVP. De KVP zou een vooruitstrevende sociaal-economische politiek gaan voeren en streven naar samenwerking met de enige maanden later pas definitief opgerichte Partij van de Arbeid / PVDA. Na 22 december werden de bestuursvergaderingen van de afdeling Nijmegen bij Cals thuis gehouden. Vanaf 23 januari 1946 tekende Cals de presentielijst als voorzitter.¹⁰⁶ De KVP afdeling Nijmegen is dan definitief opgericht. Hieruit mag wel worden geconcludeerd, dat Cals een belangrijke rol heeft gespeeld bij de oprichting van deze afdeling.¹⁰⁷

Vanwege zijn jeugdige leeftijd en zijn lidmaatschap van de noodgemeenteraad kwam hij zonder meer in aanmerking voor het voorzitterschap. In

¹⁰² Correspondentie met Dr Beerman, dd. 1 oktober 1984. Zie ook archiefdoos 20, brief dd. 17 december 1945: 'grote debatten met de Christofoorlieden'. KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

¹⁰³ Jaarverslag 1946, Archiefdoos V, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling Nijmegen. De namen van de nieuwe bestuursleden worden niet genoemd. Dit archief bevat ook een brief van F.M.J.J. Duynstee, dd. 24 september 1945, (archiefdoos I), waarin het RKSP-bestuur zegt met genoeg kennis te nemen van het voornemen van de afdeling om het bestuur in overeenstemming met de wens van de partij te verjongen.

¹⁰⁴ Ibidem, Map: Gegevens 1945-1946, archiefdoos I. De vergaderingen werden gehouden in Hotel Atlanta.

¹⁰⁵ Archiefdoos 20, Map: Bestuur KJB, KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. Cals spreekt ook van vergaderingen van de katholieke raadsfractie.

¹⁰⁶ Map: Gegevens 1945-1946, archiefdoos I, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling Nijmegen. Brief dd. 11 december 1945: medio januari zal het nieuwe bestuur definitief worden gekozen.

¹⁰⁷ Puchinger, Nederlandse minister-presidenten van de twintigste eeuw, p. 259: Cals richtte de KVP-afdeling Nijmegen op. Uit mijn gegevens komt deze conclusie niet naar voren.

november 1945 was Cals benoemd tot lid van deze noodgemeenteraad en werd hij tevens voorzitter van de katholieke-fractie in de raad.¹⁰⁸ Hiermee en met zijn voorzitterschap van de KVP afdeling Nijmegen brak voor Cals de periode aan, dat hij zelf – voorlopig nog op lokaal niveau – politieke verantwoordelijkheid ging dragen.

Uit dit hoofdstuk, waarin vooral aan de hand van de houding van Cals in de praktijk zijn visie op de doorbraak is bekeken, kan worden geconcludeerd, dat hij een voorstander was van een terugkeer van het vooroorlogs gesloten katholicisme. Hij was geen voorstander van een doorbraak, maar streefde naar een herstel van de katholieke zuil. Hierbij was hij niet alleen een voorstander van het herstel van een katholieke politieke partij, maar ook van een herstel van de katholieke sociale en culturele organisaties van belang voor het instandhouden van de zuil.

Een voorwaarde voor Cals voor zijn uiteindelijk toetreden tot de RKSP was wel, dat deze partij zich intern zou vernieuwen. Gezien het feit, dat hij was beïnvloed door het personalistisch-socialisme van Maritain en zijn lidmaatschap van het dagelijks bestuur van de RKCHN en zijn deelname aan de besprekingen van de Christofoorgroep, was dit te verwachten.

V. Januari 1946 - augustus 1948: Samenwerking?

In het voorgaande hebben we gezien, hoe en wanneer de politieke belangstelling van Cals ontstond en zich verder ontwikkelde. Vanaf 1946 trad Cals voor het eerst zelf op de voorgrond en raakte hij rechtstreeks betrokken bij de politiek als fractievoorzitter van de KVP in de noodgemeenteraad en als voorzitter van de KVP-afdeling Nijmegen.¹⁰⁹ Hij heeft nu beleidslijnen uit te stippelen en die in de praktijk te brengen. Een drietal lezingen van Cals uit 1946 maakt duidelijk, hoe hij de aanhang van de KVP probeerde te vergroten en pas daarna zijn bereidheid toonde tot samenwerking met andere politieke partijen.

Bij de presentatie van het nieuwe bestuur hield Cals, als voorzitter, een rede voor de KVP afdeling Nijmegen op 6 februari 1946. De inhoud van deze rede

¹⁰⁸ Raadssignaat 1945-1946, GA Nijmegen. Cals is op 27 november 1945 beëdigd als gemeenteraadslid, dus nadat het bestuur van de RKSP was uitgebreid. Termeer, Nijmegen frontstad, p. 191, noot 188: Cals werd, als enig lid van het dagelijks bestuur van de RKCHN, lid van de noodgemeenteraad. Waarschijnlijk omdat hij, als enige, is toegetreden tot het bestuur van de RKSP Nijmegen.

¹⁰⁹ Raadssignaat 1945-1946, GA Nijmegen. Pas op 8 mei 1946 presenteerden de katholieken zich – met uitzondering van Mr Ten Hagen – als fractie in de noodgemeenteraad. Op de voorgaande vergadering van 10 april had de PVDA zich als fractie gepresenteerd. Voor de duidelijkheid wordt in dit hoofdstuk steeds gesproken van KVP en PVDA.

was duidelijk afgestemd op de oprichting van de PVDA, als partij van de doorbraak, drie dagen later en op de eerste Tweede Kamerverkiezingen sinds de bevrijding in mei 1946.

Nadat hij eerst de persoonlijke verantwoordelijkheid van een ieder had benadrukt, ging Cals in op de vraag waarom men wel voor de KVP en niet voor de PVDA moest kiezen.¹¹⁰ Gezien het 'reisdoel', een staat die in overeenstemming was met de katholieke beginselen, was er maar een weg mogelijk, die van de KVP. Dit reisdoel zou de KVP bereiken via de oude vertrouwde weg van de RKSP, aangepast aan de eisen van zijn tijd. De PVDA werd in deze rede door Cals vergeleken met een groots opgezette moderne luchthaven in aanbouw. De manier van reizen door de lucht was echter niet te verkiezen boven de route over land van de KVP, omdat het reisdoel van de vliegtuigen onduidelijk was. Daarom moest men de weg van de KVP verkiezen boven die van de PVDA.

Er was echter wel samenwerking mogelijk tussen de KVP en de PVDA door middel van een gemeenschappelijk urgentieprogramma op voorwaarde, dat de etappes van de reis van te voren duidelijk waren aangegeven.¹¹¹ Dit gemeenschappelijk urgentieprogramma had voor het landelijk partijbestuur van de KVP vooral de bedoeling het nieuwe karakter van de partij verder te benadrukken ten einde de populariteit van de KVP bij de kiezers te vergroten; het was tevens een concessie aan de vernieuwers binnen de partij.¹¹²

Cals was zich zeer goed bewust van de aantrekkingskracht, die de PVDA had op veel jonge katholieke intellectuelen in Nijmegen. Daarom stuurde hij ook – nadat Dr W. Schermerhorn (1894-1977), de minister-president, in Nijmegen voor de Nederlandse Volks Beweging een spreekbeurt had gehouden – een verzoek aan Romme om in Nijmegen ook een spreekbeurt te komen houden. Zo wilde Cals de propaganda voor de KVP in Nijmegen op grootse wijzen beginnen.¹¹³

¹¹⁰ Archiefdoos 4 A, Map: KVP Nijmegen, p. 1, KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 4.

¹¹² H. Lenferink, De terugkeer van de katholieke eenheidspartij na de Tweede Wereldoorlog, in: *Jaarboek van het KDC*, 10, 1981, p. 115. Zie ook: J. Bank, *De opkomst en ondergang van de Nederlandse Volks Beweging/NVB*, Deventer 1978, p. 216: de besprekingen, waaraan de AR, de CHU en de PvdV ook hebben deelgenomen, om te komen tot een gemeenschappelijk urgentie-programma mislukken uiteindelijk door de houding van de PVDA.

¹¹³ Archiefdoos I, brief van Cals aan Romme, dd. 1 februari 1946, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling. Op 23 maart sprak Romme in Nijmegen over de naoorlogse politiek op de eerste grote openbare vergadering van de KVP Nederland.

In twee andere lezingen, ook uit 1946, werkt Cals nader uit waarom hij juist het 'reisdoel' van de KVP verkiest. Het christendom was voor hem de basis van de ware democratie, aangezien dit alleen voldoende aandacht had voor ieders eigen persoonlijkheid. Niet alleen hierom, maar ook omdat het persoonlijke en het openbare leven hetzelfde gedrag vereisten, moest een politieke partij ook op het christendom zijn gebaseerd.¹¹⁴

Voorwaarde voor het uiteindelijke succes van een dergelijke partij was een geestelijk reveil. Dit geestelijk reveil moest zich richten op een herstel van de mentaliteit van de middeleeuwen. Hiermee bedoelde Cals een herstel van het evenwicht tussen natuur en bovennatuur. De mens moest worden geleid door het geloof en door de rede.¹¹⁵ Deze laatste bewering illustreert nog eens opnieuw de invloed van Maritain op het politieke denken van Cals. Vooral de inhoud van deze laatste twee lezingen geeft aan dat Cals, omdat hij zo'n sterke nadruk legt op het christendom als basis van de staat, nooit een voorstander van een doorbraak kan zijn geweest.

In de praktische politiek volgde Cals aanvankelijk een nog geprononceerde katholieke gedragslijn. Zoals blijkt uit zijn optreden in de noodgemeenteraad van Nijmegen.

De noodgemeenteraad in Nijmegen telde 37 leden, waarvan er 23 behoorden tot de KVP-fractie en 11 tot die van de PVDA.¹¹⁶ De KVP-fractie was dus gezien haar absolute meerderheid niet genoodzaakt tot samenwerken met de PVDA of een van de andere in de raad vertegenwoordigde partijen. Een van de weinige keren, dat de KVP en de PVDA blijk gaven van eensgezind optreden, was, toen Cals zijn beklag deed over het feit, dat de gemeenteraadsleden zich onvoldoende konden voorbereiden op de raadsvergaderingen, omdat zij de stukken niet van te voren kregen toegestuurd.¹¹⁷ Uit de houding van Cals als fractie-voorzitter blijkt echter, dat de KVP-fractie er vooral op was gericht de katholieke zuil in Nijmegen te versterken en niet op samenwerken met de PVDA. Zo stemde de fractie, ondanks de

¹¹⁴ Ordner lezingen en publikaties 1945-1949, 'Ons vaderland in de branding', Sociale Week Nijmegen, 6 maart 1946, KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. Het is niet duidelijk, hoe het publiek van deze en de volgende lezing was samengesteld.

¹¹⁵ Ibidem, lezing uit 1946 in het Frans: 'Les Catholiques Néerlandais et la politique'.

¹¹⁶ J. Bosmans, De gemeenteraadsverkiezingen van Nijmegen in 1946. in: *Nijmeegse Studiën*, deel V, 1974, p. 6. Verder hadden de CHU en de PvdV ieder een zetel en een partijloze. De leden waren gekozen via een systeem van kiesmannen. De communisten waren niet in deze gemeenteraad vertegenwoordigd, omdat zij geen kiesmannen ter beschikking hadden gesteld.

¹¹⁷ Raadssignatuur 1945-1946, 8 mei 1946, GA Nijmegen. Er bestaat geen archief meer van de KVP-gemeenteraadsfractie uit die tijd.

oppositie van de PVDA, voor de aanstelling van een katholiek als leraar op een openbare school.¹¹⁸ Toen er sprake was van het instellen van een gemeentelijk-bureau voor lichamelijke opvoeding en sport, zorgde de KVP-fractie er voor, dat in de verordening duidelijk werd gesteld dat het zelfstandige en principiële standpunt van organisaties en verenigingen moest worden geëerbiedigd.¹¹⁹

Helaas is het niet mogelijk om na te gaan of de houding van Cals zich na 1946 zou hebben gewijzigd toen was gebleken, dat de aanhang van de KVP zelfs groter was dan die van de vooroorloge RKSP. Cals bleef maar tot oktober 1946 fractie-voorzitter van de KVP in de Nijmeegse gemeenteraad. Hij stelde zich in mei 1946 niet verkiesbaar, omdat hij het niet juist vond deze functie te combineren met het voorzitterschap van de KVP-afdeling.¹²⁰ Cals zal het voorzitterschap van de KVP-afdeling hebben verkozen boven het fractie-voorzitterschap van de KVP in de gemeenteraad van Nijmegen, omdat dit hem meer mogelijkheden zou geven om landelijk binnen de KVP op te klimmen.

Een kwestie die duidelijker licht werpt op de visie van Cals met betrekking tot samenwerking met de PVDA hield verband met het te laat indienen van de lijst met kandidaten van de KVP voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Het te laat indienen van de lijst met de KVP-kandidaten was een gevolg van interne spanningen binnen de afdeling over de samenstelling van de lijst en van onnauwkeurigheid van de secretaris van de afdeling.¹²¹ Nadat een anti-PVDA campagne van het katholieke dagblad *De Gelderlander* voor de Tweede Kamerverkiezingen de verhouding tussen de KVP en de PVDA in Nijmegen al had verslechterd, kreeg de PVDA nu de kans de KVP te pakken.¹²² De KVP-lijst werd pas ongeldig verklaard, nadat enkele leden van de PVDA en de CPN in Nijmegen bij de Gedeputeerde Staten van Gelderland in beroep waren gegaan.¹²³ Dit betekende, dat de KVP niet kon

¹¹⁸ Ibidem, 30 januari 1946.

¹¹⁹ Ibidem, 5 juni 1946. Zie ook: Archiefdoos I, brief van Cals dd. 21 juni 1946 aan de KVP-fractieleden, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling.

¹²⁰ Dit in tegenstelling tot: Bosmans, *Biografisch Woordenboek van Nederland*, p. 107, Cals tot 1948 lid van de gemeenteraad in Nijmegen. Zie: archiefdoos I, een artikel in *De Gelderlander*, 29 mei 1946, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling Nijmegen.

¹²¹ Archiefdoos 4 A, Map KVP Nijmegen, KDC Nijmegen, persoonlijk archief Cals. Standpunt van het bestuur en het feitelijk verloop der gebeurtenissen door Cals uiteengezet. Het bestuur neemt de volle verantwoordelijkheid voor het te laat indienen van de lijst op zich.

¹²² Bosmans, *De gemeenteraadsverkiezingen in Nijmegen in 1946*, Nijmeegse Studiën, V, p. 20/21.

¹²³ Ibidem, p. 11-15.

meedoen aan de gemeenteraadsverkiezingen en dus ook niet zou zijn vertegenwoordigd in de nieuwe gemeenteraad.

De PVDA-afdeling Nijmegen was pas bereid mee te werken aan een oplossing, toen het dagelijks bestuur van de PVDA zich in de persoon van Jhr Mr M.M. van der Goes van Naters, fractie-voorzitter van de PVDA in de Tweede Kamer, met de kwestie ging bemoeien. Deze was bang, dat de verhoudingen in het rooms-rode kabinet Beel hierdoor zouden verslechteren. Bovendien had hij persoonlijk een goede relatie met de burgemeester van Nijmegen, Hustinx, en met Cals, van wie hij verwachtte, dat hij de anti-PVDA campagne zou kunnen matigen.¹²⁴ Cals toonde zich meteen bereid om de PVDA tegemoet te komen. Hierdoor kon er alsnog door de PVDA Nijmegen een verzoek worden gestuurd aan de minister van Binnenlandse Zaken, Dr L.J.M. Beel (1902-1977), om een einde te maken aan deze ongewenste toestand.¹²⁵

Uiteindelijk werd er door het parlement een noodwet aangenomen, waardoor de verkiezingen in Nijmegen werden uitgesteld en de KVP alsnog een lijst met kandidaten kon indienen.¹²⁶ Zo was Cals er, zij het op een wat ongelukkige manier, toch nog in geslaagd de gemeenteraadsverkiezingen uitgesteld te krijgen. Hiertoe had hij een voorstel ingediend in de gemeenteraad, omdat de verkiezingen vielen op de laatste dag van de Nijmeegse Vierdaagse en Cals was bang, dat de opkomst dan aanmerkelijk lager zou zijn.¹²⁷ Ondanks alle moeilijkheden rondom de KVP-kandidaten lijst won de KVP bij de gemeenteraadsverkiezingen, die uiteindelijk op 27 september werden gehouden, twee zetels. De PVDA daarentegen verloor twee zetels.¹²⁸ De tendens van de Tweede Kamerverkiezingen en Statenverkiezingen leek zich, voor wat Nijmegen betrof, door te zetten.

Dr J. Bosmans concludeert in zijn artikel over de Nijmeegse gemeenteraadsverkiezingen van 1946, dat mede dank zij het optreden van Cals een

¹²⁴ Ibidem, p. 22.

¹²⁵ Ibidem, p. 23. Zie ook: archiefdoos I, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling: de PVDA ging niet accoord met het voorstel van Cals, dat alle kandidaatsleden voor de gemeenteraad een verklaring ondertekenden, dat zij geen zitting zouden nemen in de gemeenteraad, als de KVP niet alsnog aan de verkiezingen zou kunnen deelnemen. De andere partijen tekenen deze verklaring wel.

¹²⁶ Ibidem, p. 14. Nijmegen was niet de enige gemeente, wel stond alleen in Nijmegen de verhouding KVP PVDA op het spel.

¹²⁷ Raadssignaat 1945-1946, 5 juni 1946, GA Nijmegen.

¹²⁸ Archiefdoos I, Map: Gemeenteraadsverkiezingen 1946, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling. Ontleend aan een artikel in *De Gelderlander*, 28 september 1946: ook ten opzichte van de gemeenteraadsverkiezingen van 1939 won de KVP. De RKSP behaalde toen 25.079 stemmen en de KVP nu 29.569.

vroegtijdige polarisatie tussen de PVDA en de KVP in Nijmegen was voorkomen, omdat hij de PVDA de gelegenheid gaf zonder gezichtsverlies bij te draaien.¹²⁹ Mijns inziens zal Cals hier ook maar al te graag toe bereid zijn geweest, omdat de KVP anders niet zou zijn vertegenwoordigd in de Nijmeegse gemeenteraad. Dit had het herstel van de katholieke zuil in Nijmegen aanzienlijk kunnen bemoeilijken.¹³⁰

Theorie en praktijk vertonen in 1946 hetzelfde beeld: Cals was in de eerste plaats gericht op het herstel van een zo sterk mogelijke katholieke politieke partij. Om dit te bereiken gebruikte hij zowel zijn functie als fractie-voorzitter van de KVP in de noodgemeenteraad, als zijn functie als voorzitter van de KVP-afdeling Nijmegen. Het streven naar sociaal-economische hervormingen door middel van een progressieve politiek en in verband hiermee het streven naar samenwerking met de PVDA kwamen voor Cals in die tijd op de tweede plaats. Daarnaast moet worden opgemerkt dat de omstandigheden in Nijmegen dit ook niet direct noodzakelijk maakten.

De periode vanaf de Nijmeegse gemeenteraadsverkiezingen eind september 1946 tot augustus 1948, toen Cals werd beëdigd als lid van de Tweede Kamer, kan in feite kort worden samengevat. Omdat hij geen lid meer was van de gemeenteraad, was Cals niet meer zo direct bij de praktische politiek betrokken, als toen hij fractie-voorzitter was. Hierdoor is het moeilijk om vast te stellen, hoe zijn visie op samenwerking met de PVDA in Nijmegen zich ontwikkelde. Voor wat betreft de vraag, of de katholieke zuil zich na de Tweede Wereldoorlog zou herstellen, was de meest kritische periode voorbij. De numerieke aanhang van de katholieke zuil bleef in de jaren 1946-1960 groeien en overtrof zelfs de vooroorlogse cijfers.¹³¹ Ook uit de jaarverslagen blijkt, dat ook het ledental van de afdeling Nijmegen van de KVP gestaag groeide.¹³²

Cals begon inmiddels zijn werkterrein binnen de KVP uit te breiden naar regionaal en landelijk niveau. In zijn functie als voorzitter van de afdeling Nijmegen, werd hij afgevaardigd naar de statenkring en partijraad van de KVP. Hij werd trouwens ieder jaar zonder tegenkandidatuur herkozen als

¹²⁹ Bosmans, De gemeenteraadsverkiezingen van Nijmegen in 1946, Nijmeegse Studiën, V, p. 33.

¹³⁰ Archiefdoos I, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling. In de bedankbrieven die Cals stuurde aan de besturen van de politieke partijen in Nijmegen, sprak hij alleen in die aan de PVDA, dd. 30 juli 1946, de hoop uit op een vruchtbare samenwerking.

¹³¹ Thurlings, De wankelende zuil, p. 117.

¹³² Archiefdoos V, Jaarverslag 1946, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling. In 1946 groeit het ledental van 223 naar 2.000. Zie ook: archiefdoos II, artikel in *De Gelderlander* van 21 maart 1947.

voorzitter van de afdeling.¹³³

De enige gebeurtenis die kijk geeft op de visie van Cals op samenwerking met de PVDA op landelijk niveau, is een brief van de afdeling Nijmegen aan het partijbestuur van de KVP. Deze brief werd verstuurd naar aanleiding van een druk bezochte jaarvergadering van de afdeling op 30 januari 1948. Tijdens deze vergadering constateerde Cals een zekere mate van kritiek binnen de afdeling op het beleid van het rooms-rode kabinet Beel.¹³⁴ Deze kritiek was volgens hem dikwijls niet ten onrechte. Cals weersprak echter wel de suggestie, dat de KVP aan de leiband van de PVDA zou lopen. Dit laatste geeft al enigszins aan, in welke richting de kritiek van de afdeling zich vooral bewoog.

In zijn brief aan het partijbestuur stelde het bestuur van de afdeling Nijmegen zich in eerste instantie voorzichtig op. Het achtte zich echter toch, alhoewel bewust van zijn taak volledig achter de politiek van de regering te staan, gerechtigd tot het geven van kritiek. Deze kritiek, die in de brief niet nader werd uitgewerkt, spitste zich toe op drie punten van het regeringsbeleid: de kwestie Indonesië; het middenstandsbeleid; de wederopbouw en de regeling voor de vergoeding van oorlogsschade.¹³⁵ Vooral de eerste twee punten leverden spanningen op binnen de regeringscoalitie. Ten aanzien van Indonesië stelde de PVDA zich welwillender op tegenover de Republiek dan de KVP.

Op sociaal-economisch gebied wilde de PVDA de rol van de overheid vergroten, terwijl de KVP juist het accent wilde leggen op het subsidiariteitsbeginsel.¹³⁶ In 1946, toen er sprake was van een verordening over winkelsluiting, had Cals zich in de gemeenteraad al op het principiële KVP standpunt gesteld van zo weinig mogelijk overheidsbemoeienis.¹³⁷ Ook nu zal de kritiek op het regeringsbeleid ten aanzien van de middenstand vooral zijn veroorzaakt door een te grote bemoeienis van de overheid.

Ook de wederopbouw bracht een toename van het aantal overheidsmaatregelen met zich mee. De kritiek op de vergoeding van de oorlogsschade moet echter worden teruggebracht tot lokale belangen. Nijmegen vond dat de gemeente vanwege haar positie als frontstad recht had op extra oorlogsschadevergoeding.

¹³³ Ibidem, bijvoorbeeld het jaarverslag van 1947.

¹³⁴ Ibidem, archiefdoos V, notulen van de jaarvergadering van 30 januari 1948. De Gelderlander maakt geen melding van deze kritiek.

¹³⁵ Ibidem, archiefdoos I, brief dd. 4 februari 1948.

¹³⁶ Oud, Honderd jaren, p. 329.

¹³⁷ Raadssignatuur 1945-1946, GA Nijmegen: dit in tegenstelling tot de PVDA.

De teneur van de kritiek van de afdeling Nijmegen was dus vooral gericht tegen de te rode signatuur van het rooms- rode kabinet Beel. Dit wordt nog eens bevestigd door de opmerking in de brief aan het partijbestuur, dat de afdeling Nijmegen van mening was dat 'de KVP zich op geen enkele manier en onder geen enkele voorwaarde vóór de verkiezingen mocht binden aan de PVDA'.¹³⁸ Dit in tegenstelling tot de rede van Cals van februari 1946, toen hij zich uitsprak voor een gemeenschappelijk urgentieprogramma van de KVP en PVDA. Toen was het echter nog niet duidelijk, of de oude zuilen zich zouden kunnen herstellen.

Tijdens de jaarvergadering van 30 januari 1948 moest de afdeling Nijmegen kandidaten naar voren schuiven voor de in verband met de grondwetsherziening over Indonesië vervroegde parlementsverkiezingen. Cals heeft zich niet laten overhalen zich kandidaat te stellen voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer.¹³⁹ Hij stelde zich wel beschikbaar als plaatsvervanger voor de juridische kwaliteitszetel van Mr J.R.H. van Schaik (1882-1962).¹⁴⁰

Bij de verkiezingen in juli 1948 behield de KVP haar 32 zetels in de Tweede Kamer ondanks de scheur, die was ontstaan in de politieke eenheid van de katholieken door de aparte lijst van Welter.¹⁴¹ Cals werd toch lid van de Tweede Kamer, omdat Van Schaik vice-premier en minister zonder portefeuille werd in het kabinet Drees.¹⁴²

Vanwege zijn benoeming tot kamerlid trad Cals af als voorzitter van de KVP-afdeling Nijmegen. In een ledenvergadering motiveerde hij zijn aftreden als volgt: 'het is niet juist om leiding te geven aan een electoraal college, terwijl men zelf kandidaat is'.¹⁴³

Gedurende de jaren 1946-1948 zijn er nog geen duidelijke aanwijzingen, die wijzen op Cals' latere voorkeur voor samenwerking met de PVDA.

VI. Augustus 1948 – maart 1950: Intrede in de landspolitiek

Toen Cals in augustus 1948 begon met zijn kamerlidmaatschap, was de basis van het kabinet Beel met het oog op de grondwetsherziening voor Indonesië uitgebreid met ministers van de CHU en VVD en was Dr W. Drees (1886-)

¹³⁸ Archiefdoos I, brief dd. 4 februari 1948, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling.

¹³⁹ Ibidem, archiefdoos V, De Gelderlander, 31 januari 1948.

¹⁴⁰ Lijphart, Verzuiling, pacificatie en kentering, p. 133/134: Bij deze Tweede Kamerverkiezingen worden voor het eerst deze kwaliteitszetels ingesteld door het partijbestuur van de KVP om zo de fractie te verzekeren van voldoende vakspecialisten. Het partijbestuur besliste over de invulling van deze zetels.

¹⁴¹ Oud, Hondcrd jaren, p. 335.

¹⁴² Ibidem, p. 337.

¹⁴³ Archiefdoos V, notulen van de ledenvergadering van 22 oktober 1948, GA Nijmegen, archief KVP-afdeling.

minister-president geworden.¹⁴⁴ De kwestie Indonesië bleef gedurende het anderhalfjarige kamerlidmaatschap van Cals een dominerende rol spelen. Na een tweede politionele actie in december 1948, gevolgd door een rechtstreeks ingrijpen van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, werd de kwestie in december 1949 voorlopig beëindigd met de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië.¹⁴⁵

Cals ging als jong en onervaren kamerlid behoren tot de KVP-fractie, die toen met haar 32 leden de grootste fractie in de Tweede Kamer was. Fractie-voorzitter was Mr C.P.M. Romme, gewezen hoogleraar in Tilburg en voormalig minister van sociale zaken, voor wie Cals een grote bewondering heeft gehad. Ondanks de autoritaire indruk, die hij naar buiten toe vaak maakte, stimuleerde hij elk lid van de fractie zijn mening naar voren te brengen.¹⁴⁶ Gezien het feit dat Cals plaatsvervanger was voor de juridische kwaliteitszetter van Van Schaik, was het vrij logisch, dat hij lid werd van de vaste kamercommissie voor privaatrecht en strafrecht.¹⁴⁷ Uit de Handelingen blijkt dat Cals gedurende zijn anderhalfjarig kamerlidmaatschap wel regelmatig aanwezig was, maar zich niet op de voorgrond heeft geplaatst. Hij hield zelfs geen maiden-speech.¹⁴⁸

Toch moet Cals vanwege zijn vroegtijdige benoeming tot staatssecretaris op het departement van OKW de aandacht op zich hebben weten te vestigen. Met name die van Romme, die als fractie-voorzitter een grote invloed had op dergelijke benoemingen. Cals moet echter ook een bekende zijn geweest van de toenmalige minister van OKW, Prof. Dr F.J.Th. Rutten.¹⁴⁹

Wegens de korte duur van zijn kamerlidmaatschap en omdat de fractie zich in de Kamer als een eenheid presenteerde, is het erg moeilijk om een indruk te krijgen van de politieke ontwikkeling van Cals gedurende de periode van zijn kamerlidmaatschap.¹⁵⁰ Ofschoon de politieke ontwikkeling van Cals

¹⁴⁴ Oud, *Honderd jaren*, p. 336.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 338/339.

¹⁴⁶ Puchinger, *Hergroepering der partijen?*, p. 484. Het KVP-fractiearchief – gedeponeerd bij het KDC – loopt pas vanaf 1949 en bevat in hoofdzaak ingekomen stukken.

¹⁴⁷ *Handelingen der Tweede Kamer, 1948-1949*, I, p. 9 en *1949-1950*, I, p. 29. Cals was plaatsvervanger.

¹⁴⁸ *Ibidem*, 1948-1949 en 1949-1950. Gedurende zijn eerste jaar als kamerlid was Cals meer aanwezig dan gedurende het tweede jaar. Redenen voor zijn afwezigheid zijn veelal ziekte of andere ambtsbezigheden.

¹⁴⁹ Minister Rutten was eerst hoogleraar in de psychologie en pedagogie in Nijmegen en voordien leraar op het Bisschoppelijk College.

¹⁵⁰ Lijphart, *Verzuiling, pacificatie en kentering*, p. 124: de fractie trad naar buiten toe op als eenheid. De Handelingen zijn dus niet erg representatief voor de visie van Cals persoonlijk.

vanaf 1946 nu niet direct in die richting wijst, behoorde Cals volgens Dr J. Bosmans tot de linker vleugel van de KVP-fractie.¹⁵¹

Zijn benoeming tot voorzitter van de Mijnindustrieraad/ MIR in juli 1949 staat hiermee misschien in verband. Bij deze benoeming heeft echter het feit, dat hij van oorsprong Limburger was en een goede bekende van de staatssecretaris van Economische Zaken, Mr W.E.L. van der Grinten (1913-), ook een rol gespeeld.¹⁵²

Alhoewel de wet op de Publiekrechtelijke Bedrijfs Organisaties/PBO pas in oktober 1949 door de Kamer werd aangenomen, functioneerde de MIR al vanaf oktober 1945 als overlegorgaan tussen de werkgevers en de werknemers in de Zuidlimburgse mijnstreek.¹⁵³ Zeker omdat de PBO al sinds de jaren dertig een parapedaardje van de katholieken was als middel om te komen tot sociaal-economische hervormingen, was de benoeming van Cals tot voorzitter van een dergelijk lichaam niet zonder betekenis. Ook voor Cals persoonlijk moet deze benoeming van belang zijn geweest. In zijn functie van voorzitter van de MIR zou Cals er aan kunnen bijdragen de werknemers meer medezeggenschap te geven.

In de toespraak, die hij hield bij zijn installatie als voorzitter van de MIR, zei Cals veel belang te hechten aan een sfeer van vertrouwen en begrip tussen de bedrijfsgenoten onderling. Zijn voornaamste taak, als door de Kroon benoemde voorzitter, was echter het vervullen van een brugfunctie tussen bedrijfstak en overheid.¹⁵⁴

Toen de sfeer van onderling vertrouwen tussen de werkgevers en de werknemers in de MIR was aangetast door een door de Algemene Nederlandse Mijnwerkers Bond/ANMB uitgegeven pamflet, stelde Cals zich als voorzitter neutraal en bemiddelend op. Door te voorkomen dat de pers te veel aandacht aan de kwestie besteedde, zorgde hij er voor dat de tegenstellingen zich niet verder toespitsten. Hierdoor kon de zaak snel worden opgelost en het onderling vertrouwen worden hersteld.¹⁵⁵ Nauwelijks was Cals als voor-

¹⁵¹ Bosmans, Biografisch Woordenboek van Nederland, p. 107.

¹⁵² Oud, Honderd jaren, p. 341: Van der Grinten was, als staatssecretaris, speciaal belast met het door de Kamer loodsen van de wet op de PBO. Hij was een dispuutgenoot en goede bekende van Cals uit Nijmegen. Hij was ook aanwezig bij de installatie van Cals als voorzitter van de MIR op 12 juli 1949.

¹⁵³ Handelingen der Tweede Kamer, 1949-1950, I, p. 236 en C. Raedts, *De opkomst, de ontwikkeling en de neergang van de steenkolenmijnbouw in Limburg*, Assen 1974, p. 182.

¹⁵⁴ Notulen MIR, 12 juli 1949, Sociaal Historisch Centrum Maastricht, archief van de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond, E.A.N. 581.

¹⁵⁵ Ibidem, 24 oktober 1949. De inhoud van het pamflet was in strijd met de geest van de PBO.

zitter van de MIR goed ingewerkt of hij was gedwongen zijn functie neer te leggen vanwege zijn benoeming tot staatssecretaris.¹⁵⁶

Zowel het kamerlidmaatschap, als het voorzitterschap van de MIR zijn in feite te kort van duur geweest om er conclusies uit te kunnen trekken over de politieke ontwikkeling van Cals. Hij had nauwelijks de kans gehad om zich terdege in te werken.

VII. *Conclusie*

Hoe is nu, kort samengevat, de politieke ontwikkeling van Cals als een op het oog links georiënteerde KVP-er verlopen? Was hij in zijn jongensjaren al overwegend links georiënteerd? Of was deze indruk meer een gevolg van zijn voorkeur voor samenwerking met de PVDA gedurende zijn ministerschap van OKW en vooral toen hij zelf minister-president werd van een rooms-rood kabinet?

Van beslissende invloed op zijn geestelijke ontwikkeling en later op zijn politieke denken is geweest dat zijn gehele vorming heeft plaatsgevonden binnen de structuur van de katholieke zuil.

Tijdens zijn studententijd komen drie punten duidelijk naar voren. Ten eerste de invloed van moderator Regout op Cals, die in verband staat met zijn katholieke opvoeding en daaruit voortkomende sterke godsdienstigheid. Ten tweede de Politieke Klub, die de eerste aanzet vormt voor zijn toekomstige politieke activiteit, doordat zij zijn belangstelling wekt voor actuele politieke vraagstukken. Ten derde de invloed van het boek 'Humanisme intégral' die verband houdt met zijn oriëntatie op veranderingen in de ordening van de samenleving. De invloed van Regout en Maritain staan met elkaar in verband. Zijn sterke godsdienstigheid motiveerde zijn politieke activiteit.

De Tweede Wereldoorlog en de periode vanaf de bevrijding van Nijmegen in september 1944 tot en met december 1945 zijn van doorslaggevende betekenis geweest voor zijn definitief actief worden in de politiek. Ofschoon hij heeft deelgenomen aan de discussies over een doorbraak van de verzuilde Nederlandse samenleving, blijft Cals toch een voorstander van het herstel van een katholieke politieke partij.

De politieke ontwikkeling van Cals tot 1950 is illustratief voor wat Lijphart beschrijft in zijn boek 'Verzuiling, pacificatie en kentering'. Zijn politieke opkomst is een direct gevolg van zijn informele banden binnen de katholieke

¹⁵⁶ Ibidem, 6 maart 1950. Cals was elf vergaderingen voorzitter van de MIR. Vanaf ongeveer de zesde vergadering groeide zijn aandeel in de vergaderingen.

zuil. Tot 1950 is de benaming links georiënteerde KVP-er, in de betekenis van gericht zijn op het tot stand brengen van sociaal-economische hervormingen door middel van samenwerking met de PVDA, nog niet van toepassing.